

ben – az egykori levélfutárok is, akik az elveszithető, elkobozható levél betűire nem bízott titkos üzeneteket biztonságuk kockázatával továbbították, személyes érdekü, helyi, helyközi vagy egyenesen országos dolgokban járva. Avagy periférikusabb jelentőségben az adott közösséget érintő hír-, döntés- és esemény-kikialtó dobos kisbírók, kiknek helyi jogéleti szerepét a megnevezésük is jelzi. Mígnem már klasszikus médiumi minőségben jelenik meg 1705-ben II. Rákóczi Ferenc fejedelem *Mercurius Veridicus ex Hungaria* című hírlapja is, majd a képes ábrázolatú röplapok, és a nálunk rendszerint politikai (függetlenségi) töltetű s e jellegben jogtörténelmi jelentőségű paszkvillusok, és így tovább. Egészen globalizált világunk már-már önálló hatalmi ágga terebélyesedett média-befolyású működéséig.

Csakhogymíg a korábbi történelmi példák közös jellemzője a Szerző által több oldalról is megvilágított morális kívánalom: a megbízhatóság, a közérdekűség, a közjó tisztességes szolgálata, s az eziránti felelősség, valamint az „emberi személy” tisztelete – valamennyi a *történelmi természetjognak* is alaptétele –, addig jelenünk irány- és értékvesztett „ami nincs tiltva, az szabad” versenyszemléletű szabadossága az értékhiányos sza-

bályozás útvesztőiben elsikkadó közjó sérülékeny morális magára maradottságához vezet.

A Szerző a sámánok világától a showmanek világa felé haladtában – bár tematikusan főleg a kulturális és médiaetikai kérdéseket boncolja – jogéleti összefüggésekbe kapcsolódó történelmi és aktuális következtetéseiben is lépten-nyomon ezekkel az egykor éppúgy, mint mai életünkben is központi jelentőségű etikai, felelősségi, morális kérdésekkel szembesít. S nemcsak kérdések feltevésével, nemcsak tünetek és következmények történelmi kimutatásával, de válaszokat is keresve s felvázolva: a kultúra, a médiavilág és a jog felelősségének határmezsgyéjén jelentkező történelmi és jelenkori problémákra. Hatalmas forrásapparátussal, filozofikus, teológusi és a médiaetikai téma egyetemi szintű előadásában otthonos felkészültséggel, immár csaknem két évtizedes tévés, rádiós, újságírói rutin biztonságával és belső terepismeretével. A történelmi kutatásban is társtudományi segítséggel, elgondolkodtatva és gyakorlati jogalkotási aktualitással is hasznosíthatóan mindannyiunk számára, akik felvértezettek a filozófiai gondolkodás eszköztárával.

Szádeczky-Kardoss Irma

Jegyzetek

¹ Sólyom László, az Alkotmánybíróság elnöke: az Alkotmány 1990. évi módosításáról (Idézi Horkay Hörcher Ferenc: *Konzervativizmus, természetjog, rendszerváltás*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2008)

² Horkay Hörcher Ferenc: i. m.; Frivaldszky János: *Szemponok a*

természetjogi gondolkodás kutatásához, a természetjogi elméletek néhány főbb elemének tükrében; uő.: Egy ma vállalható természetjogi elmélet körvonalai. In: *Természetjog – Szöveggyűjtemény*. Szerk. Frivaldszky János (2. jav. és bőv. kiadás, Szent István Társulat, Budapest, 2006)

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Doktori Iskolájában, *A magyar állam- és jogrendszer, jogtudomány továbbfejlesztése különös tekintettel az európai jogfejlődési tendenciákra* című doktori program keretében, 2010. november 26-án, Miskolcon került sor Szabó Szilárd *Bosznia-Hercegovina közjogi viszonya Ausztriához és Magyarországhoz 1878 és 1918 között* című doktori értekezésének nyilvános vitájára. Az értekezés tudományos vezetője Stipta István (ME ÁJK) egyetemi tanár, a bíráló bizottság elnöke Szabó Miklós egyetemi tanár (ME ÁJK), az értekezés két bírálója Kajtár István egyetemi tanár (PTE ÁJK) és Mezey Barna egyetemi tanár (ELTE ÁJK) volt, a bizottságban Szabó István egyetemi docens (PPKE ÁJK), Heka László egyetemi docens (SZTE ÁJK) és Torma András egyetemi tanár (ME ÁJK) kapott helyet.

Az elnöki megnyitó után a bizottság titkára, Szabó István ismertette Szabó Szilárd szakmai és tudományos életrajzát. Szabó Szilárd 2003–2007 között a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Jogtörténelmi Tanszékén folytatott oktatói tevékenységet, 2006-tól a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kara Politi-

SZEMLE

Szabó Szilárd Phd-értekezésének vitája

katudományi Tanszékének főállású tanársegédje. Abszolutóriumát 2007-ben, az ME ÁJK Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájában szerezte meg. Kutatási területe a dualista Osztrák–Magyar Monarchia közjogi viszonyának tanulmányozása, különös tekintettel a közös külpolitika alkotmányos szabályozására és érvényesülésére.

A vita indításaként a szerző ismertette téziseit és értekezésének főbb eredményeit. A szerző disszertációjában célként fogalmazta meg Bosznia-Hercegovina 1878 és 1918 közötti közjogi helyzetének vizsgálatát, Ausztriához és Magyarországhoz való viszonyának feltárását. Ezen belül a következő alkotmányjogi és nemzetközi jogi kérdéseket vizsgálta: Hogyan lehetséges Bosznia-Hercegovina beillesztése a dualizmus

bonyolult szerkezetébe? Mikor szerezte meg Ausztria és Magyarország Bosznia-Hercegovinát? Értelmezhető-e burkolt területszerzésnek Bosznia-Hercegovina 1878-as megszállása? Hogyan értelmezhető nemzetközi jogi szempontból az okkupáció és az annexió fogalma? Közös ügy volt-e Bosznia-Hercegovina igazgatása? Levezethető-e Bosznia-Hercegovina igazgatása a Pragmatica Sanctioból?

Az értekezés primer forrásai közül legfontosabbak a magyar és az osztrák levéltári anyagok, többek között a Magyar Országos Levéltár, a Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltára, a bécsi Haus-, Hof- und Staatsarchiv és az Allgemeines Finanz- und Verwaltungsarchiv dokumentumai. Az elsődleges források közé sorolhatók továbbá a parlamenti naplók, az országgyűlési irományok, a magyar minisztertanács jegyzőkönyvei. Különleges helyet foglalnak el a források sorában a döntéshozók naplóit, feljegyzéseit tartalmazó forráskiadványok. A szerző szekunder forrásként a közjogi kapcsolat fennállása alatt megjelent tudományos publikációkat, a dualizmus korszakában született kézikönyveket, tankönyveket, valamint a Monarchia felbomlása után írt magyar és osztrák közjogi szakirodalmat használta fel.

Az értekezés négy nagy szerkezeti egységre tagolódik. Az első fejezet az Ausztria és Magyarország közötti közjogi viszony elemeit és a két ország közötti kapcsolat jogi természetét vizsgálja, a második rész Bosznia-Hercegovina jogállásának kérdéskörével foglalkozik, az utolsó két fejezetben a szerző Bosznia-Hercegovina 1878 és 1918 közötti alkotmányjogi helyzetét és igazgatásának alakulását elemzi. Az értekezés rámutat arra, hogy egy idegen terület megszállása és kormányzása a klasszikus nemzetközi jog szerint nem volt elég a terület feletti szuverenitás megszerzéséhez. A Berlini Szerződés biztosította a jogot a Monarchia számára az államhatalom teljes gyakorlásához, de nem magához az államhatalomhoz.

A Disszertáns nemzetközi jogi jellegű értelmezései közül kiemelendő az okkupáció és az annexió fogalmának elemzése. Arra a megállapításra jutott, hogy Bosznia-Hercegovina megszállása nemzetközi jogi értelemben nem tekinthető okkupációnak, hanem közizgazgatási cesszióként határozható meg. A Monarchia ugyanis egy idegen területen gyakorolt közizgazgatási tevékenységet a Berlini Szerződést aláíró hatalmak megbízásából. A Berlini Szerződés értelmében Bosznia-Hercegovina felett továbbra is Törökország rendelkezett szuverenitással, de a tartományok igazgatását a közizgazgatási cesszió révén Ausztria és Magyarország gyakorolta. Az 1908. október 7-i proklamáció nem volt képes véghezvinni az annexiót, Bosznia-Hercegovina annexiója csak részannexióként határozható meg. A szerző további megállapítása, hogy az annexió egyoldalú proklamálásával Ausztria és Magyarország megsértette a Berlini Szerződést. Bosznia-Hercegovina annexiója nemzetközi jogilag érvényesen csak akkor jöhetett volna létre, amikor ahhoz a Berlini Szerződés részes államai hozzájárultak. Ugyancsak

probléma volt, hogy Bosznia-Hercegovina annexió utáni alkotmányjogi helyzetét nem szabályozta törvény. A szerző a szakirodalomban leginkább elfogadott álláspontot – amely szerint Bosznia-Hercegovina Ausztria és Magyarország kondomíniuma volt – elvi alapon elutasítja. Nézete szerint helyesebb Bosznia-Hercegovinát Ausztria és Magyarország koimpériumának minősíteni. Lényeges megállapítás, hogy Bosznia-Hercegovina igazgatása nem volt közös ügy Ausztria és Magyarország között, hanem a közös érdekű, közös elvek alapján kezelendő ügyek egy speciális változatát képezte, másrészt az, hogy Bosznia-Hercegovina megszállásának lényeges közjogi következménye a közös érdekű ügyek 1867. évi kiegyezési törvényekben meghatározott formájának módosulása volt. A dolgozat új eredményének tekinthető tehát annak bizonyítása, hogy az 1880-ban hozott igazgatási törvények megalkotása és hatálybalépése az 1867. évi kiegyezés módosítását jelentette.

Kajtár István opponensi véleményében komplexnek és mintaszerűnek nevezte az értekezés alapjául szolgáló primer és szekunder forrásokat. Megjegyezte, hogy a szerző önálló tudományos produktuma figyelemre méltó, külön kiemelte a „bravúros” forráskezelést. Pozitívumként jegyezte meg a téma interdiszciplináris, tehát a történelmi és a jogtudományi módszerekkel történő feldolgozását. Bírálataiban néhány megválaszolandó kérdést is feltett a szerző számára. Az opponens véleményében rámutatott arra, hogy a szerző munkája jelentős mértékben, és új eredményekkel gazdagította a vizsgált térség modernkori történelmi-jogtörténelmi irodalmát, és mindezek alapján az értekezés kismonográfia-ként való megjelenését is javasolta.

Mezey Barna, a dolgozat másik opponense az értekezés témaválasztására, kidolgozottságára, összehasonlító módszerére és új eredményeire tekintettel javasolta a PhD-fokozat odaítélését.¹

Szabó Szilárd a felvetett kérdésekre és észrevételekre reagálva részletesen kifejtette Kállay Béni közös pénzügyminiszter és Thallóczy Lajos közös pénzügyminisztériumi osztályfőnök tevékenységét. Ismertette továbbá a tartományi illetőség kapcsán a bosnyák védkötelezettség megválthatóságáról rendelkező, 1881-ben megalkotott véderőtörvény vonatkozó szakaszát is. A védköteles személy és egy harmadik fél közötti szerződéses megállapodás alapján volt lehetőség a védkötelezettség megváltására, ugyanis erről a törvény nem rendelkezett.

A delegációk hatáskörének módosulásával kapcsolatban a szerző utalt a hivatalos álláspontot tükröző Bosznia-Hercegovina igazgatásáról kibocsátott 1906. évi jelentésre. Arra a kérdésre, hogy milyen értelemben beszélhetünk a delegációk hatáskörének bővüléséről, elmondta, hogy ha Bosznia-Hercegovina igazgatása közös ügy lett volna, a vele kapcsolatos minden kérdésben a delegációk rendelkeztek volna hatáskörrel. Az 1880-ban keletkezett törvények nem említették a delegációk hatáskörét, hanem a két kormány jogait rögzítették. Ugyanakkor, ha Bosznia-Hercegovina

igazgatását közös érdekű ügyként értelmezzük, megálapítható a magyar delegáció hatáskörének a kiszélesedése. Az osztrák delegáció hatásköre pedig az osztrák kiegészítő törvényben foglaltakhoz képest csökkent. Rámutatott továbbá arra a tényre is, hogy ezek az igazgatási jogszabályok nem Bosznia-Hercegovina, hanem Ausztria és Magyarország számára alkottak normákat.

Ezt követően a bíráló bizottság zárt ülése és a határozathozatal következett. A bíráló bizottság a disszertáció alapján Szabó Szilárdnak summa cum laude minősítéssel javasolta a PhD-fokozat odaítélését az Egyetemi Doktori Tanács számára. A határozat

meghozatalának háttéréről Szabó István titkár elmondta, hogy a tárgyalás térségben nemrég lezajlott eseményeknek szomorú aktualitása van, ami fontossá és szükségessé teszi a történelmi előzmények kutatását is. Szabó Szilárd a szakirodalom alapos áttanulmányozása után lényegre törő téziseket állapított meg, amelyek megfelelnek a PhD-értekezéstől elvárt újszerűség, eredetiség követelményeinek is.

Lehotay Veronika

¹ Mezey Barna opponensi véleményét alább közöljük. (A szerk.)

I. A dualista állam külpolitikájának jellegzetes „állatorvosi lova” lett Bosznia-Hercegovina, melynek történetében visszatükröződtek a hatalmi pozícióváltások csakúgy, mint a diplomáciai erőcsoportok harcai. A Monarchia déli határain, a balkáni érdekszférában is érezhető, s a monarchia külpolitikáinak figyelmét ébren tartó, erőteljes átrendeződés indult meg. A Török Birodalom által elfojthatatlannak tűnő balkáni válságok, a hercegovinai és a balkáni felkelés aktivizálta a dinamikus terjeszkedésre számító cári Oroszországot, s az 1870-es évek végére kialakultak a török–orosz háború feltételei. A monarchia külpolitikáját ugyanakkor ellehetetlenítette az összetettségéből eredő érdeellentétek egymást kioltó hatása. A főként magyarok által képviselt, de a lengyelek által is támogatott oroszellenesség megbicsaklott a délszlávok és a csehek oroszbarátságán és az osztrák–németek semlegességet eredményező érdektelenségén. Ezzel elmaradt az Andrássy Gyula által folyamatosan szorgalmazott aktív részvétel, s helyette a németektől is támogatott „osztokodási politika” a tehetetlen monarchikus diplomácia számára a semlegesség fejében Bosznia-Hercegovina megszállásának ígéretét juttatta (1877. január, budapesti konvenció).

Az orosz katonai sikerek újabb esélyt kínáltak Andrássy háborús politikájának sikerre viteléhez (a hatalmi egyensúly stabilizálása miatt angol szövetség, katonai és pénzügyi támogatás birtokában kijutás a déli tengerekre), ez azonban újabb kudarchoz vezetett, az aktív háborús politika újfent megbukott a Monarchia vezető köreinek külpolitikai egyetértése hiányában. A magyarok aktív oroszellenessége jegyében kezdeményezte berlini kongresszus többek között biztosította az Osztrák–Magyar Monarchiának Bosznia-Hercegovina és a novibazári szandzsák okkupációját. A katonai megszállás rendkívüli gazdasági (közel kétszáz ezer katona mozgósítása és bevetése) és jelentős életáldozattal (hét és fél ezer halott) járt, ráadásul kiélezte a Monarchia belső politikai ellentéteit is. A jelentős területek Magyarországot erősítő hatása nyomban kiváltotta az osztrák zóna nyugtalanságát. Nem véletlenül lett kormányzója az okkupált területeknek a közös pénzügyminiszter, akinek egyben hivatása lett az

Annexió, okkupáció vagy cesszió?

Szabó Szilárd:

A magyar büntetőjog rendszere.

Bosznia-Hercegovina közjogi viszonya

Ausztriához és Magyarországhoz

1979 és 1918 között című

PhD-disszertációjáról*

egyensúlyok biztosítása is. De a paritás kérdésénél is jelentősebb volt a megszállás ellen tiltakozó lakosság ellenállása, a felkelések sorozata, a szláv nemzeti törekvések „beemelése” a Monarchia keretei közé, melyet tetézt a Monarchia ellen forduló délszláv mozgalmak ellenszenvé. Az eredmény az okkupációs válság, amelynek egyik következménye az osztrák kormány bukása, Andrássy tekintélyének és népszerűségének elenyészése és a Tisza-kormány lemondása lett. Végül is hatalmas, évtizedes erőfeszítések, anyagi áldozatok, infrastrukturális állami beruházások révén sikerült nyugalmat hozni a Monarchia ezen legelmaradottabb részébe.

A századfordulós fegyverkezési versenyben látványosan lemaradó Osztrák–Magyar Monarchia diplomáciai eljelentéktelenedését fokozta a nagyhatalmak érdektelenné váló megítélése a Balkánról, amely a gazdaságpolitikai megfontolások okán más irányba fordult. A pángermán és magyar függetlenségi törekvések, a szláv mozgalmak miatt megbénult monarchikus külpolitika így a balkáni status quo megőrzésére törekedett. A trializmus terveivel operáló Aehrenthal külügyminiszter szorgalmazására 1908-ban a Monarchia annektálta a korábban megszállt területeket, ami Szerbia heves reakcióját váltotta ki, nem is beszélve az antant érdeklődésének megerősödéséről. A történeti szakirodalom